

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง ของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์และนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และ โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง ของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์และนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และ โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรการวิจัย ประกอบด้วย

- 1.1.1 ผู้เชี่ยวชาญงานศิลปะแกะสลักไม้ในภาคีสถานตอนล่าง จำนวน 6 ท่าน
- 1.1.2 อาจารย์ผู้สอนในโปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 8 คน
- 1.1.3 นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีระดับปริญญาบัณฑิตชั้นปีที่ 1 - 4 ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2546 จำนวน 117 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.2 แบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรที่เป็นอาจารย์ และนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

โดยเครื่องมือทั้งสองอย่างดังกล่าวผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่างานศิลปะพื้นบ้าน คุณค่าของงานศิลปกรรม ศิลปะแกะสลักไม้ สถาปัตยกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมอีสานตอนล่าง สถาบันราชภัฏ หลักสูตรโปรแกรมวิชาศิลปกรรม การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะแกะสลักไม้ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน และการศึกษางานศิลปะแกะสลักไม้จากสถานที่จริง โดยเครื่องมือที่สร้างขึ้นได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 ท่าน เพื่อตรวจสอบแก้ไขในเรื่อง ความตรงของเนื้อหา การใช้ภาษาของแต่ละข้อความ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจสอบอีกครั้ง นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (try – out) กับประชากรอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษาจริง เพื่อหาข้อบกพร่องของแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น เช่น ความยากง่ายของข้อความ การใช้ภาษาและถ้อยคำ เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังนำผลที่ได้รับไปหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) และนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง สร้างแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามที่สมบูรณ์ โดยเครื่องมือดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้รับการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างซึ่งแบ่งเป็นคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน
2. คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน
3. คุณค่าทางประวัติศาสตร์
4. คุณค่าทางการศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง

แบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรที่เป็นอาจารย์ และนักศึกษาโปรแกรม
 วิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ มีลักษณะเป็น
 แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Checklist) และเติมคำ (Questionnaire)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ใน
 หอไตรภาคีสานตอนล่าง จำนวน 31 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็นคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร
 ภาคีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน
2. คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน
3. คุณค่าทางประวัติศาสตร์
4. คุณค่าทางการศึกษา

เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ((Rating scale) คำถามแบบมาตราส่วน
 ประมาณค่ามี 5 ทางเลือก

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะ
 แกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางใน
 การอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด
 (open ended)

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ แจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยเป็นการสัมภาษณ์
 ผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ส่วนแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้รับคืน จากอาจารย์จำนวน 8 ชุด คิดเป็นร้อยละ
 100 และนักศึกษาได้รับคืน 116 คิดเป็นร้อยละ 99.14

4.การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ใน
 หอ ไตรภาคีสานตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

แบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรที่เป็นอาจารย์ และนักศึกษาโปรแกรม
วิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ มีลักษณะเป็น
แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ (Checklist) และเติมคำ (Questionnaire)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ใน
หอไตรภาคีสานตอนล่าง จำนวน 31 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็นคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร
ภาคีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน
2. คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน
3. คุณค่าทางประวัติศาสตร์
4. คุณค่าทางการศึกษา

เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ((Rating scale) คำถามแบบมาตราส่วน
ประมาณค่ามี 5 ทางเลือก

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะ
แกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางใน
การอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด
(open ended)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ แจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยเป็นการสัมภาษณ์
ผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ส่วนแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้รับคืน จากอาจารย์จำนวน 8 ชุด คิดเป็นร้อยละ
100 และนักศึกษาได้รับคืน 116 คิดเป็นร้อยละ 99.14

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ใน
หอ ไตรภาคีสานตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ

งานศิลปะแกะสลักไม้ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง ตอนที่ 3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง นำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลแบบตารางประกอบความเรียง

4.2 ข้อมูลจากแบบสอบถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างของอาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ทั้ง 2 กลุ่มประชากรใช้การวิเคราะห์ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปตาราง และความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (mean) และ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เสร็จแล้วนำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ในรูปตารางและความเรียง

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง นำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญงานศิลปะแกะสลักไม้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ พบว่าผู้เชี่ยวชาญงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างเป็นเพศชายทั้งหมด ในด้านการศึกษา พบว่าผู้เชี่ยวชาญที่มีวุฒิทางการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ในด้านอาชีพ มีผู้เชี่ยวชาญที่เป็นช่างแกะสลักไม้ และแกะสลักต้นเทียนด้วย ร้อยละ 100 อาชีพนักวิชาการ ร้อยละ 33.3 และช่างแกะสลักไม้ ร้อยละ 16.7

ประสบการณ์เกี่ยวกับงานศิลปะแกะสลักไม้ เป็นงานวิชาการ ร้อยละ 33.5 และงานสร้างสรรคศิลปะแกะสลักไม้ ร้อยละ 66.5 ส่วนการเผยแพร่ความรู้งานศิลปะแกะสลักไม้ มีผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพิเศษ ร้อยละ 100 และเป็นกรรมการในการตัดสินการประกวดศิลปะแกะสลักไม้ /ต้นเทียน ร้อยละ 66.5

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสาน
ตอนล่าง

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างมีพัฒนาการมาจากการนำเอาลวดลายดั้งเดิมในท้องถิ่น เช่นลายแบบลาว ที่รับมาจากสกุลช่างล้านช้าง และเขมร มาผสมผสานกับแบบอย่างของศิลปะ และวัฒนธรรมจากเมืองหลวงที่ได้เริ่มแพร่ขยายสู่เมืองอุบลฯภายหลังจากตั้งเมืองอุบลราชธานีขึ้นเล็กน้อย คืออยู่ในช่วงต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อให้เกิดการผสมผสานทางรูปแบบศิลปะ และได้ขยายออกสู่ชุมชนและจังหวัดต่างๆ ในระยะเวลาต่อมา

ในด้านความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างมีความสำคัญต่อศาสนสถาน และคติความเชื่อวิถีชีวิตของชาวอีสานตอนล่างเป็นอย่างมากเนื่องจากชาวอีสานนับถือศาสนาพุทธมาช้านานและมีความเชื่อว่าหอไตรเป็นของสูง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีค่าควรแก่การกราบไหว้บูชา ดังนั้นจึงต้องมีการตกแต่งให้วิจิตรสวยงาม อีกทั้งชาวอีสานมีวิถีการดำเนินชีวิตตามจารีตประเพณีที่เรียกว่าฮีต 12 คอง 14 ซึ่งประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ซึ่งสิ่งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้นงานศิลปะแกะสลักไม้ทั้งในหอไตรและศาสนสถานอย่างอื่น จึงมีผลต่อความเชื่อศรัทธา และวิถีสังคมแบบพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก และศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างยังมีอิทธิพลต่อฝีมือช่างของช่างพื้นบ้านในระยะต่อมาด้วย

ส่วนด้านเอกลักษณ์ของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็น ศิลปะท้องถิ่นอีสานตอนล่างศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรคือรูปแบบทางศิลปะที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างศิลปะเมืองหลวง กับฝีมือช่างท้องถิ่นที่ยังคงมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ถึงแม้ว่าจะมีช่างใหม่เกิดขึ้นมาแต่ก็ยังดำเนินการสืบสานงานศิลปะแบบดั้งเดิมมาอย่างต่อเนื่องเพราะถือว่าลวดลายต่างๆ นั้นยังคงความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และแบบอย่างที่ทำมาโดยบรรพบุรุษดีอยู่แล้ว และความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นมรดกชุมชนที่มีคุณค่าในความเข้าใจ และการรับรู้ของชาวอีสานตอนล่างเป็นอย่างมากทั้งนี้เห็นได้จากการที่ในปัจจุบันนี้หอไตรที่ยังเหลืออยู่ ทางวัด และชุมชนนั้นๆ จะยังคงรักษาหรือซ่อมแซมส่วนประกอบที่ชำรุด หรือสึกหรอไว้ในลักษณะเดิมมากที่สุดทั้งนี้เพราะต้องการอยากให้ลูกหลานได้เห็นและได้ศึกษาในสิ่งที่มีคุณค่า สิ่งดังกล่าวนี้ย่อมแสดงว่าชาวอีสานรู้สึกเห็นในคุณค่า และความสำคัญของศิลปะเหล่านี้เป็นอย่างมาก

คุณค่าด้านภูมิปัญญาแห่งชุมชน

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านเพื่อสนองความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นนอน ทั้งนี้เห็นได้จากลวดลาย และเรื่องราวที่ช่างพื้นบ้านที่สร้างผลงานศิลปะแกะสลักไม้ ออกมานั้นล้วนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงออกถึงความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี แสดงออกถึงภูมิปัญญาในการคิด และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในหลายๆ ด้าน เช่นด้านการออกแบบลวดลายให้ออกมาเป็นเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นลวดลายที่ออกมาแล้วในผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกยำเกรง เคารพ เลื่อมใสศรัทธาซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่างต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างมาก นอกจากนี้งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาของช่างในทักษะเชิงช่าง เช่นการเข้าไม้ที่เป็นส่วนประกอบของหอไตรโดยสามารถที่จะประกอบส่วนต่างๆ ของหอไตรเข้าด้วยกันโดยใช้เทคนิค วิธีการพื้นบ้าน นอกจากนี้งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านในการเข้าใจในธรรมชาติของไม้ รู้จักการเลือกไม้เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบต่างๆ ของหอไตร หรือภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาเรื่องเครื่องมือในงานก่อสร้างช่างพื้นบ้านในสมัยก่อนก็จะเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ถึงแม้ว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างจะเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เกิดจากการผสมผสานทางรูปแบบศิลปะระหว่างสกุลช่างเมืองหลวง กับสกุลช่างพื้นบ้าน และช่างพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่างานศิลปะแบบบางกอกเป็นงานศิลปะที่สวຍงามควรเอาแบบอย่าง จึงเกิดการเลียนแบบบ้างแต่เนื่องจากฝีมือเชิงช่างของช่างพื้นบ้านอาจจะมีไม่เพียงพอ หรือจะเป็นการแสดงเอกลักษณ์ทางฝีมือเชิงช่างพื้นบ้านก็ตาม ทำให้เกิดรูปแบบของงานศิลปะแกะสลักไม้ที่ดูแปลกตา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะออกไปอีกลักษณะหนึ่ง

คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานสร้างสรรค์ของช่างท้องถิ่นด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนชาวอีสานตอนล่างได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากการแสดงออกเกี่ยวกับคติความเชื่อของคนในชุมชนบางอย่าง เช่น การมีพิธีรดตองในการก่อสร้าง ที่ยึดถือ ธรรมเนียม จารีต ที่เรียกว่า ยึด 12 คอง 14 และนอกจากนี้การแกะสลักส่วนประกอบของหอไตรบางอย่าง และการเลือกใช้ไม้ ซึ่งเป็นวัสดุที่สำคัญจะแสดงออกถึงความเชื่อเฉพาะถิ่นของอีสานตอนล่างด้วย ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้านในชุมชนที่ร่วมมือ ร่วมใจ

กันสร้างสรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงเกียรติภูมิของชุมชนได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ งานสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นสิ่งเชื่อมโยงและสร้างความผูกพันของคนในชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างมาก เนื่องด้วยสังคมของชาวอีสานเป็นสังคมวิถีพุทธ ดังนั้นเพื่อวัดมีการจัดงาน ทำบุญ หรือการก่อสร้างอะไรก็ตามประชาชนที่อยู่ในชุมชนก็จะมีศรัทธาแม้จะเป็นการบริจาคทรัพย์สิ่งของ หรือการลงแรงร่วมกัน ต่างก็มีความยินดีที่จะอุทิศสิ่งต่างๆ อย่างเต็มใจ และงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นมรดกท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าที่ต้องมีการเรียนรู้ และการสืบทอดเพื่อความคงอยู่ของวิถีชีวิตและชุมชน งานศิลปะอย่างอื่นก็เช่นเดียวกันเป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ และการสืบทอดงานศิลปะเหล่านั้นต่อไป ทั้งนี้เพราะงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และงานศิลปะพื้นบ้านอย่างอื่นล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งสิ้น

คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพล คติความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานตอนล่างที่สืบทอดมาแต่อดีต แสดงให้เห็นถึง ความเชื่อ แสดงถึงวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวอีสานตอนใต้ประพฤติปฏิบัติมาแต่อดีต สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาของชาวอีสานตอนล่าง ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและเอกลักษณ์ของงานศิลปะเชิงช่างที่มีพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์กลาง กล่าวคือคนอีสานมีลักษณะของวิถีชีวิตที่เป็นคนมีศีลธรรม ให้ความเคารพ ศรัทธาต่อบุคคลที่มีความสำคัญในระดับต่างๆ ในชุมชน ตามครอง 14 มาตลอด ยิ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนาแล้วคนในสังคมยังมีความเคารพ ยำเกรง และศรัทธามากขึ้น ดังนั้นการสร้างงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรที่มีผู้นำเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วช่างยิ่งอุทิศฝีมือ แสดงออกซึ่งฝีมืออย่างเต็มที่ แม้ว่าจะไม่ได้รับค่าจ้างรางวัลก็ตาม ดังนี้แล้วจึงก่อให้เกิดการพัฒนาทางฝีมือ และเกิดเป็นเอกลักษณ์ของฝีมือช่างท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นหลักฐานข้อมูลงานศิลปะเชิงช่างท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาความรู้ความสามารถเชิงช่างฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ได้สังเกตได้จากงานศิลปะแกะสลักไม้ที่เป็นส่วนประดับตกแต่งศาสนสถาน รวมไปถึงการแกะสลักต้นเทียนด้วยจะเห็นว่าช่างที่สร้างงานอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ล้วนได้รูปแบบทางศิลปะ เช่นลวดลายต่างๆ ล้วนได้มาจากการได้เห็นในวัดมาก่อนทั้งสิ้น และงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่พัฒนามาจากการสืบทอดและผสมผสานรูปแบบศิลปะระหว่างสกุลช่างจนมีเอกลักษณ์เฉพาะ

คุณค่าทางการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นมรดกและชุมชนที่ทางปัญญาของชุมชนที่ควรค่าแก่การศึกษา สืบทอด และดำรงรักษา เพราะว่าเป็นมรดกของท้องถิ่นที่มีคุณค่าดังนั้นจึงสมควรอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เห็นได้ศึกษาสืบไป และกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการทำงาน และทักษะเชิงช่าง รวมถึงรูปแบบงานศิลปะเชิงช่างของช่างท้องถิ่นสามารถที่ศึกษาผ่านงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างได้ เพราะงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นงานศิลปะเชิงช่างของช่างพื้นบ้าน ที่แสดงออกถึงการสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาด้านต่างๆ ของช่างพื้นบ้าน เป็นหลักฐานบันทึกประวัติศาสตร์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ วิถีชีวิตของสังคมแห่งพระพุทธศาสนา และผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการให้การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรในภาคอีสานตอนล่าง เป็นหนทางหนึ่งที่จะสืบทอดงานศิลปะท้องถิ่น และดำรงรักษาศิลปะท้องถิ่นอันเป็นมรดกของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

ตอนที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันการศึกษา กับการอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป

สถาบันการศึกษา และหน่วยงานงานศิลปะ เช่นกรมศิลปากร หรือพิพิธภัณฑ์สถาน หรือหน่วยงานอื่นควรจะมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการทำกิจกรรมเช่นการจัดประกวดผลงานการแกะสลักไม้การจัดการสาธิตการสร้างสรรคศิลปะแกะสลักไม้ การจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ เป็นต้น นอกจากนี้ในการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาควรถ่ายทอดความรู้เรื่องคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ให้แก่ผู้เรียน เช่นควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะแกะสลักไม้ไว้ในแผนการจัดการศึกษาให้ชัดเจน และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้เข้าไปในรายวิชาที่เหมาะสมให้มากขึ้น

2.ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม อาจารย์ และนักศึกษา โปรแกรมวิชาศิลปกรรม

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

อาจารย์

จากการศึกษาสถานภาพของอาจารย์โปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี พบว่า จากจำนวนอาจารย์ 8 คน เป็นชายทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนใหญ่อาจารย์มีอายุอยู่ในช่วง 25 ปี และ 43 ปีโดยทั้งสองช่วงอายุคิดเป็นร้อยละ 25 อาจารย์ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 75 ส่วนประสบการณ์ในการสอนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.5 และอาจารย์ส่วนใหญ่เคยสร้างสรรค์งานศิลปะแกะสลักไม้ คิดเป็นร้อยละ 75 อาจารย์ส่วนใหญ่เคยให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าและการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้แก่นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 75

นักศึกษา

สถานภาพทั่วไปของนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปกรรม ระดับปริญญาบัณฑิต จำนวน 116 คน พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 72.4 และเพศหญิงร้อยละ 27.6 ในด้านอายุ นักศึกษาส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 20 - 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 79.3

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความถนัดในศิลปะสาขาจิตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 71.5 ส่วนในด้านประสบการณ์ในการได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่า และการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่า และการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ คิดเป็นร้อยละ 56 โดยเป็นการได้รับความรู้และประสบการณ์จากการทัศนศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.7

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของอาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต โปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง 4 ด้าน คือ คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คุณค่าแห่งวิถีชีวิต และชุมชน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา สรุปได้ดังนี้

คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน

จากความคิดเห็นของอาจารย์ ในด้านคุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน พบว่า โดยภาพรวมอาจารย์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความคิดเห็นของอาจารย์ คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เกิดจากภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านผสมผสานกับความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.75$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ศิลปะงานแกะสลักไม้ด้วยทักษะงานศิลปะไทย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานตอนล่าง ($\bar{X} = 3.50$)

ส่วนความคิดเห็นของนักศึกษาในด้านคุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชนโดยส่วนรวม พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) โดยถ้าพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความศรัทธาและร่วมใจของชาวบ้านและท้องถิ่น ที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นพลังแห่งภูมิปัญญาชุมชน ที่รังสรรค์งานศิลปะท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าและเป็นมรดกชุมชน ($\bar{X} = 4.47$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ศิลปะงานแกะสลักไม้ด้วยทักษะงานศิลปะไทย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานตอนล่าง ($\bar{X} = 3.83$)

กล่าวโดยสรุป อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในด้านคุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน อยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.26$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.28$) โดยข้อที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ศิลปะงานแกะสลักไม้ด้วยทักษะงานศิลปะไทย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานตอนล่าง (อาจารย์ $\bar{X} = 3.83$ นักศึกษา $\bar{X} = 3.83$) ส่วนข้อที่อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน คือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของอาจารย์ คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เกิดจากภูมิปัญญาช่างพื้นบ้านผสมผสานกับความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.75$) ขณะที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของนักศึกษา คือ ความศรัทธาและร่วมใจของชาวบ้านและท้องถิ่น ที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นพลังแห่งภูมิปัญญาชุมชน ที่รังสรรค์งานศิลปะท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าและเป็นมรดกชุมชน ($\bar{X} = 4.47$)

คุณค่าต่อวิถีชีวิต และชุมชน

จากความคิดเห็นของอาจารย์ ในด้านคุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชนชุมชน พบว่า โดยภาพรวมอาจารย์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความคิดเห็นของอาจารย์ คือ งานสร้างสรรค์ศิลปะในหอไตร สร้างความผูกพันแก่ชนท้องถิ่นและช่างพื้นบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$)

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างเป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.63$)

ส่วนความคิดเห็นของนักศึกษาในด้านคุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชนโดยส่วนรวม พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$) โดยถ้าพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้าน เป็นการจรรโลงใจของศาสนิกชน ($\bar{X} = 4.33$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ($\bar{X} = 4.13$)

กล่าวโดยสรุป อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในด้านคุณค่าแห่งวิถีชีวิตและชุมชน อยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.20$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.31$) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาไม่สอดคล้องกัน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของอาจารย์คือ งานสร้างสรรค์ศิลปะในหอไตร สร้างความผูกพันแก่ชนท้องถิ่นและช่างพื้นบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของนักศึกษา คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้าน เป็นการจรรโลงใจของศาสนิกชน ($\bar{X} = 4.33$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของอาจารย์ คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างเป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.63$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของนักศึกษา คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างเป็นงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ($\bar{X} = 4.13$)

คุณค่าทางประวัติศาสตร์

จากความคิดเห็นของอาจารย์ ในด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวมอาจารย์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความคิดเห็นของอาจารย์ คือ การศึกษาประวัติศาสตร์งานศิลปะแกะสลักไม้เชิงคุณค่าและความสำคัญ เป็นวิถีทางของการทำนุบำรุงและการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.63$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ รูปแบบศิลปะงานแกะสลักไม้และฝีมือเชิงช่าง เป็นงานศิลปะเชิงพัฒนาจากการสืบทอดและผสมผสานศิลปะระหว่างสกุลช่าง จนมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ($\bar{X} = 3.88$)

ส่วนความคิดเห็นของนักศึกษาในด้านประวัติศาสตร์โดยส่วนรวม พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) โดยถ้าพิจารณาเป็นรายชื่อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การศึกษาประวัติศาสตร์งานศิลปะแกะสลักไม้เชิงคุณค่าและความสำคัญ เป็นวิถีทางของการทำนุบำรุงและการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.41$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างที่ปรากฏเป็นบันทึกความเจริญของชุมชน ที่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถงานช่างฝีมือและความคิดสร้างสรรค์อันแยกคายของปราชญ์ที่สร้างสรรค์งานพุทธศิลปะให้ผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชน ($\bar{X} = 4.17$)

กล่าวโดยสรุป อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.25$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.32$) โดยข้อที่มีความเห็นสอดคล้องกัน และมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การศึกษาประวัติศาสตร์งานศิลปะแกะสลักไม้เชิงคุณค่าและความสำคัญ เป็นวิถีทางของการทำนุบำรุงและการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น (อาจารย์ $\bar{X} = 4.63$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.41$) ส่วนข้อที่อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน คือ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของอาจารย์ คือ รูปแบบศิลปะงานแกะสลักไม้และฝีมือเชิงช่าง เป็นงานศิลปะเชิงพัฒนาจากการสืบทอดและผสมผสานศิลปะระหว่างสกุลช่าง จนมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ($\bar{X} = 3.88$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของนักศึกษา คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างที่ปรากฏเป็นบันทึกความเจริญของชุมชน ที่สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถงานช่างฝีมือและความคิดสร้างสรรค์อันแยกคายของปราชญ์ที่สร้างสรรค์งานพุทธศิลปะให้ผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชน ($\bar{X} = 4.17$)

คุณค่าทางการศึกษา

จากความคิดเห็นของอาจารย์ ในด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พบว่า โดยภาพรวมอาจารย์มีความเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดความคิดเห็นของอาจารย์ คือ สังคม ชุมชน และสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นควรจะร่วมมือในการศึกษาคุณค่าศิลปะงานแกะสลักไม้เพื่อการทำนุบำรุงรักษาและคงอยู่ของมรดกท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และข้อที่ว่า สถาบันการศึกษาควรจัดหลักสูตรการศึกษามรดกท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนให้สำนึกและช่วยกันสืบทอดศิลปะแกะสลักไม้เพื่อการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X} = 4.88$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นศิลปะสร้างสรรค์พื้นบ้านที่สามารถเข้าใจในกระบวนการคิดแก้ปัญหา และวิธีการทำงานด้วยทักษะ

เชิงช่างของปราชญ์พื้นบ้านมีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.88$)

ส่วนความคิดเห็นของนักศึกษาในด้านการศึกษา โดยส่วนรวม พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$) โดยถ้าพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถาบันการศึกษาควรจัดการศึกษาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร โดยร่วมมือกับปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด เผยแพร่สร้างสรรค์ และเป็นผู้นำในด้านศิลปะท้องถิ่นของชุมชน ($\bar{X} = 4.47$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นศิลปะสร้างสรรค์พื้นบ้านที่สามารถเข้าใจในกระบวนการคิดแก้ปัญหา และวิธีการทำงานด้วยทักษะเชิงช่างของปราชญ์พื้นบ้าน ($\bar{X} = 4.05$)

กล่าวโดยสรุป อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในด้านคุณค่าทางการศึกษา อยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.25$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.36$) โดยข้อที่มีความเห็นสอดคล้องกัน และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นศิลปะสร้างสรรค์พื้นบ้านที่สามารถเข้าใจในกระบวนการคิดแก้ปัญหา และวิธีการทำงานด้วยทักษะเชิงช่างของปราชญ์พื้นบ้านมีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด (อาจารย์ $\bar{X} = 3.88$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.05$) ส่วนข้อที่อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน คือ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของอาจารย์ คือ สังคม ชุมชน และสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นควรจะร่วมมือในการศึกษาคคุณค่าศิลปะงานแกะสลักไม้เพื่อการทำนุบำรุงรักษาและคงอยู่ของมรดกท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และข้อที่ว่า สถาบันการศึกษาควรจัดหลักสูตรการศึกษามรดกท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนให้สำนึกและช่วยกันสืบทอดศิลปะแกะสลักไม้เพื่อการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X} = 4.88$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของนักศึกษา คือ สถาบันการศึกษาควรจัดการศึกษาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร โดยร่วมมือกับปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด เผยแพร่สร้างสรรค์ และเป็นผู้นำในด้านศิลปะท้องถิ่นของชุมชน ($\bar{X} = 4.47$)

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง

3.1เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันราชภัฏ ครู – อาจารย์ และนักศึกษาในการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอน

อาจารย์ได้ให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ อาจารย์ควรเป็นผู้มีบทบาทในการศึกษาค้นคว้างานศิลปะแขนงนี้อย่างจริงจังและลึกซึ้งเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนได้มีจิตสำนึกร่วมกันในการเห็นคุณค่าและการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นด้านนี้ให้อยู่สืบไป และควรคัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบางรายวิชาให้ให้สอดคล้องและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ด้วย และในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนบางโปรแกรมวิชาที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแขนงนี้เข้าไปด้วย นอกจากนี้บุคลากรในท้องถิ่นทุกสาขาอาชีพควรจะต้องช่วยกันดูแลรักษาศิลปะท้องถิ่นอันทรงคุณค่าที่แสดงถึงภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

ส่วนนักศึกษาได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า สถาบันราชภัฏในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นควรมีบทบาทในฐานะเป็นแกนนำในการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติจริง ในส่วนการเรียนการสอนควรเพิ่มเติมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้เข้าไปในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับศิลปะแกะสลักไม้ให้มากขึ้น ควรมีการจัดหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้มากขึ้น อีกทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น

3.2ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไปในภาคีสานตอนล่างในปัจจุบัน

อาจารย์ได้ให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะว่า ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไปในปัจจุบันขาดความสนใจ และเข้าใจในคุณค่า ขาดการดูแลรักษาสภาพให้มีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศ ปล่อยให้ปรักหักพังไปตามสภาพ อีกทั้งการสร้างสรรคงานศิลปะแขนงนี้ทั้งในเชิงธุรกิจ และในการทำเพื่อตกแต่งศาสนสถาน

ส่วนนักศึกษาได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไปว่า ส่วนใหญ่กำลังอยู่ในสภาพทรุดโทรม กำลังจะพังทลาย ขาดการดูแลและให้ความสนใจจากชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชนควรริบทำการบูรณะศิลปะแกะสลักไม้ ให้คงสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม และส่งเสริมให้คนทั่วไปได้เห็นคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์

3.3. ปัจจัยอย่างอื่นที่จะช่วยอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ให้คงอยู่ต่อไปได้อีก นอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของมรดกชุมชน

อาจารย์ได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ควรพยายามสร้างกระแสแนวความคิดแบบใหม่เข้ามาร่วมคือ เรื่องของธุรกิจควรมีการสร้างอาชีพด้านแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิงประยุกต์จากศาสนาไปสู่วิถีชีวิตประจำวันด้านต่างๆ ให้กว้างขึ้น และควรเปิดโลกทัศน์ของช่างพื้นบ้านให้ได้มีโอกาสเห็นงานเห็นงานศิลปะแกะสลักไม้จากแหล่งอื่นๆ บ้างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาฝีมือเชิงช่าง และควรจัดหาช่างพื้นบ้านที่มีฝีมือจัดทำแบบจำลองลายจำหลักไม้บางลวดลายที่กำลังจะหมดสภาพและสูญลงไปไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง หรือไม้ก็เก็บลวดลายที่หลุดร่วงลงมาไว้ในพิพิธภัณฑ์ แล้วนำลายจำลองมาตกแต่งแทน

นักศึกษาได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรมีวิธีการส่งเสริมให้ศิลปะแกะสลักไม้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้เป็นอาชีพของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดหาช่างพื้นบ้านที่ชำนาญมาฝึกสอนศิลปะแกะสลักไม้ให้แก่ผู้สนใจ ฝึกฝนให้แก่เยาวชน รวมทั้งการจัดนิทรรศการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชน และจัดตั้งชมรม หรือกลุ่มคนที่มีความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ไว้ได้

3.4. แนวคิดในการนำเอาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรมาเป็นฐานในการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้าใจและจิตสำนึก ในการอนุรักษ์และรังสรรค์งานศิลปะในท้องถิ่น

อาจารย์ได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า เป็นสิ่งที่ดี และเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะนำเอาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร มาเป็นฐานในการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้าใจและจิตสำนึกในการ อนุรักษ์และรังสรรค์งานศิลปะในท้องถิ่นโดยทั้งนี้อาจเป็นไปได้ในลักษณะวิธีการต่างๆ เช่น สืบค้นหาช่างท้องถิ่นและนำมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในสถานศึกษา องค์กร หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มความสำคัญในด้านเนื้อหา และกระบวนการเรียนการสอนให้มากขึ้น

นักศึกษาได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่าเป็นเรื่องที่ดี และเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะนำเอาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรมาเป็นฐานในการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้าใจและจิตสำนึก ในการอนุรักษ์และรังสรรค์งานศิลปะในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปเผยแพร่ได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเพิ่มเนื้อหาในหลักสูตรเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ให้มากขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับศิลปะ

ศิลปะแกะสลักไม้ให้มากขึ้น มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับศิลปะแกะสลักไม้มากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาและโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ไว้ 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1

1.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (ผู้เชี่ยวชาญ) ,

1.2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา

1.3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ คุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง

ตอนที่ 2

2.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม (ครู อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏอุบลฯ) เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา

ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับ คุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง (ครู อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏอุบลฯ)

ตอนที่ 1

1.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (ผู้เชี่ยวชาญ)

จากผลการศึกษาสำรวจพบว่าสถานภาพทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญ พบว่าผู้เชี่ยวชาญงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างเป็นเพศชายทั้งหมด ทั้งนี้สาเหตุดังกล่าวน่าจะมาจากการที่การสร้างงานศิลปะแกะสลักไม้นั้นต้องใช้ทักษะและกำลังมาก และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ จากความเชื่อแต่ดั้งเดิมของชาวอีสานที่ว่าสถานที่ต่างๆ ภายในวัดที่เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ ห้ามไม่ให้สตรีเพศเข้าใกล้ดังนั้นการก่อสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนาต่างๆ จึงมีเฉพาะช่างที่เป็นชายเท่านั้น (เผด็จ สุขเกษม, 2535 : 25) ในส่วนของการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญมีตั้งแต่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ในด้านอาชีพ มีผู้เชี่ยวชาญที่เป็นช่างแกะสลักไม้ และแกะสลักต้นเทียนด้วย ร้อยละ 100 อาชีพนักวิชาการ ร้อยละ 33.3 และช่างแกะสลักไม้ ร้อยละ 16.7 ส่วนสาเหตุที่มีผู้เชี่ยวชาญเป็นทั้งช่างแกะสลักไม้ และแกะสลักเทียนด้วยนั้น เนื่องด้วยในปัจจุบันนี้งานแกะสลักไม้เพื่อเป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมทางศาสนาลดน้อยลง และการสร้างใหม่มักจะใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่นปูนเป็นต้น สอดคล้องกับที่ วิโรฒ ศรีสุโร (2540 : 35) กล่าวว่า ศาสนาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานได้ถูกทำลายลงไปมากเพราะความไม่รู้ค่า ส่วนที่สร้างใหม่ก็มักจะเป็นรูปแบบมาตรฐาน สำเร็จมาแล้ว

ส่วนประสบการณ์เกี่ยวกับงานศิลปะแกะสลักไม้ เป็นงานวิชาการ ร้อยละ 33.5 และงานสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้ ร้อยละ 66.5 ส่วนการเผยแพร่ความรู้งานศิลปะแกะสลักไม้ มีผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรพิเศษ ร้อยละ 100 และเป็นกรรมการในการตัดสินการประกวดศิลปะแกะสลักไม้ /ต้นเทียน ร้อยละ 66.5 จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสถานศึกษาต่างๆ เริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเชิญปราชญ์ท้องถิ่นไปให้ความรู้แก่ผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปิยา ทาปทา เรื่องการศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตการศึกษา 10 (2544:88) ที่พบว่าโรงเรียนส่วนมากถึงร้อยละ 86.17 มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1.2 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่าง 4 ด้าน คือ คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนล่างมีพัฒนาการมาจากการนำเอาลวดลายดั้งเดิมในท้องถิ่น เช่นลายแบบลาว และเขมร มาผสมผสาน

กับแบบอย่างของศิลปะ และวัฒนธรรมจากเมืองหลวงที่ได้เริ่มแพร่ขยายสู่เมืองอุบลฯภายหลังจากตั้งเมืองอุบลราชธานีขึ้นเล็กน้อย ก่อให้เกิดการผสมผสานทางรูปแบบศิลปะ และได้ขยายออกสู่จังหวัดต่างๆ ในระยะเวลาต่อมา สอดคล้องกับที่ กรมศิลปากร (2532: 56)กล่าวถึงลักษณะของศิลปะในอีสานตอนล่างว่า ระหว่างกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 ภายหลังจากตั้งเมืองอุบลราชธานีขึ้น อิทธิพลของศิลปะ และวัฒนธรรมจากกรุงรัตนโกสินทร์ได้เริ่มแพร่ขยายสู่เมืองอุบลฯก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างอิทธิพลรัตนโกสินทร์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น งานศิลปกรรมที่ปรากฏขึ้นในยุคนี้นี้จะแสดงให้เห็นลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจน เกิดเป็นลักษณะของฝีมือช่างอุบลราชธานี ทั้งในด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม และงานศิลปะสาขาอื่นด้วย

ด้านความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างมีความสำคัญต่อศาสนสถาน และคติความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวอีสานตอนล่างเป็นอย่างมากเนื่องจากชาวอีสานนับถือศาสนาพุทธมาช้านานและมีความเชื่อว่าหอไตรเป็นของสูง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีค่าควรแก่การกราบไหว้บูชา ดังนั้นจึงต้องมีการตกแต่งให้วิจิตรสวยงาม สอดคล้องกับที่ พระราชรัตนโอบล (2521 : 117) ได้กล่าวไว้ว่า หอไตรมุ่งเน้นให้เป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกเท่านั้น จึงเป็นเสมือนตู้เก็บพระไตรปิฎก เป็นเหมือนธรรมเจดีย์ มีค่าควรแก่การกราบไหว้ เคารพสักการบูชา อีกทั้งชาวอีสานมีวิถีการดำเนินชีวิตตามจารีตประเพณีที่เรียกว่าฮีต 12 คอง 14 ซึ่งประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน ซึ่งฮีต และคองดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ดังที่ วิโรฒ ศรีสุโร (2536:1) กล่าวไว้ว่าชาวอีสานได้ยึดถือ ฮีตและคอง เป็นตัวบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต ผู้คนยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยผนวกเข้ากับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังนั้นงานศิลปะแกะสลักไม้ทั้งในหอไตรและศาสนสถานอย่างอื่น จึงมีผลต่อความเชื่อศรัทธา และวิถีสังคมแบบพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

ส่วนด้านเอกลักษณ์ของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็น ศิลปะท้องถิ่นอีสานตอนล่างศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรคือรูปแบบทางศิลปะที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างศิลปะเมืองหลวง กับฝีมือช่างท้องถิ่นที่ยังคงมีรูปแบบดั้งเดิมอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ถึงแม้ว่าจะมีช่างใหม่เกิดขึ้นมาแต่ก็ยังดำเนินการสืบสานงานศิลปะแบบดั้งเดิมมาอย่างต่อเนื่องเพราะถือว่าลวดลายต่างๆ นั้นยังคงความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และแบบอย่างที่ทำมาโดยบรรพบุรุษดีอยู่แล้ว และความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นมรดกชุมชนที่มีคุณค่าในความเข้าใจ และการรับรู้ของชาวอีสานตอนล่างเป็นอย่างมากทั้งนี้เห็นได้จากการที่ในปัจจุบันนี้หอไตรที่ยังเหลืออยู่ ทางวัด และชุมชนนั้นๆ จะยัง

คงรักษาหรือซ่อมแซมส่วนประกอบที่ชำรุด หรือสึกหรอไว้ในลักษณะเดิมมากที่สุดทั้งนี้เพราะต้องการอยากให้ลูกหลานได้เห็นและได้ศึกษาในสิ่งที่มีคุณค่า สิ่งดังกล่าวนี้ย่อมแสดงว่าชาวอีสานรู้สึกเห็นในคุณค่า และความสำคัญของศิลปะเหล่านี้เป็นอย่างมาก

คุณค่าด้านภูมิปัญญาแห่งชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดด้านนี้ว่า งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านเพื่อสนองความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ทั้งนี้เห็นได้จากลวดลาย และเรื่องราวที่ช่างพื้นบ้านที่สร้างผลงานศิลปะแกะสลักไม้ ออกมานั้นล้วนเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงออกถึงความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาในการคิดและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ในหลายๆ ด้าน เช่นด้านการออกแบบลวดลายให้ออกมาเป็นเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นลวดลายที่ออกมาแล้วในผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกยำเกรง เคารพ เลื่อมใสศรัทธาซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่างต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างมาก นอกจากนี้งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาของช่างในทักษะเชิงช่าง เช่นการเข้าไม้ที่เป็นส่วนประกอบของหอไตรโดยสามารถที่จะประกอบส่วนต่างๆ ของหอไตรเข้าด้วยกันโดยใช้เทคนิค วิธีการพื้นบ้าน นอกจากนี้งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านในการเข้าใจในธรรมชาติของไม้ รู้จักการเลือกไม้เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบต่างๆ ของหอไตรดังเช่นที่ เเผด็จ สุขเกษม (2535 : 26) กล่าวว่ามิตินิยมว่าไม้ที่มีชื่อที่ไม่ดี เช่น ไม้ซาก ไม้กะบก ไม้กะเบา ไม้พะยอม เป็นต้น ไม่ควรนำมาสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนาและส่วนประกอบ เพราะไม้เหล่านี้มีชื่อไม่เป็นมงคล แต่แท้ที่จริงแล้วก็คือภูมิปัญญาในการเลือกไม้ซึ่งเป็นวัสดุที่สำคัญให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ใช้งาน จะเห็นได้ว่าไม้ที่มีชื่อดังที่กล่าวมา เป็นไม้ที่มีเนื้อค่อนข้างอ่อน ไม่มีความคงทนต่อสภาพแวดล้อม หรือภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาเรื่องเครื่องมือในงานก่อสร้างช่างพื้นบ้านในสมัยก่อนก็จะเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ดังเช่นที่ สุวัฒน์ สุทธิประภา (สัมภาษณ์ ,12 มีนาคม 2547) ได้ยกตัวอย่างว่าในสมัยก่อนการก่อสร้างต่างๆ เครื่องมือจะมีไม่มากบางครั้งช่างต้องดัดแปลงมาจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่นเวลาแกะสลักไม้เสร็จแล้วยังมีผิวไม่เรียบช่างก็จะใช้หินที่มีผิวหยาบมาขัดไม้ให้เรียบซึ่งในปัจจุบันคงเป็นการใช้เครื่องขัด หรือกระดาษทราย เป็นต้น ถึงแม้ว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างจะเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เกิดจากการผสมผสานทางรูปแบบ

ศิลปะระหว่างสกุลช่างเมืองหลวง กับสกุลช่างพื้นบ้าน และช่างพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสกุลช่างศิลปะแบบบางกอกเป็นงานศิลปะที่สวยงามควรเอาแบบอย่าง จึงเกิดการเลียนแบบบ้าง แต่เนื่องจากฝีมือเชิงช่างของช่างพื้นบ้านอาจจะมีไม่เพียงพอ หรือจะเป็นการแสดงเอกลักษณ์ทางฝีมือเชิงช่างพื้นบ้านก็ตาม ทำให้เกิดรูปแบบของงานศิลปะแกะสลักไม้ที่ดูแปลกตา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะออกไปอีกลักษณะหนึ่ง สอดคล้องกับที่ วิโรฒ ศรีสุโร (2538 : 25) กล่าวไว้ว่าลวดลายที่ประดับประดาสถาปัตยกรรมในยุคนี้พยายามที่จะเลียนแบบสถาปัตยกรรมในภาคกลาง แต่ฝีมือช่างอาจจะยังไม่ถึง หรืออาจเกิดจากการดัดแปลงไปตามความต้องการจึงทำให้เกิดรูปแบบที่สวยแปลกตาออกไป

คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดด้านนี้ว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานสร้างสรรค์ของช่างท้องถิ่นด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนชาวอีสานตอนล่างได้เป็นอย่างมาก เห็นได้จากการแสดงออกเกี่ยวกับคติความเชื่อของคนในชุมชนบางอย่าง เช่น การมีพิธีรตองในการก่อสร้าง ที่ยึดถือ ธรรมเนียม จารีต ที่เรียกว่า ฮีต 12 คอง 14 และนอกจากนี้การแกะสลักส่วนประกอบของหอไตรบางอย่าง เช่น ส่วนประกอบที่เป็นทวย หรือหางหงส์ช่างจะแกะสลักเป็นรูปพญานาค หรือเทวดา ทั้งนี้เพราะคติความเชื่อของชาวอีสานเชื่อว่านาค และเทวดาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะปกป้องรักษาสถาปัตยกรรมทางศาสนาได้ เเผด็จ สุขเกษม (2535 : 29) และการเลือกใช้ไม้ซึ่งเป็นวัสดุที่สำคัญจะแสดงออกถึงความเชื่อเฉพาะถิ่นของอีสานตอนล่างด้วย ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้านในชุมชนที่ร่วมมือ ร่วมใจกันสร้างสรรค์เพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงเกียรติภูมิของชุมชนได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้งานสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นสิ่งเชื่อมโยงและสร้างความผูกพันของคนในชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างมาก สอดคล้องกับที่ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2523 : 121) กล่าวไว้ว่า การสร้างสรรค์ศิลปะสถาปัตยกรรมในวัด เป็นไปโดยวัตถุประสงค์ให้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมและเชิดชูพระพุทธศาสนา คติโบราณยอมรับนับถือว่าวัดและสถาปัตยกรรมในวัดเป็นสิ่งแสดงออกซึ่งเกียรติภูมิแห่งชุมชน และเนื่องด้วยสังคมของชาวอีสานเป็นสังคมวิถีพุทธ ดังนั้นเพื่อวัดมีการจัดงาน ทำบุญ หรือการก่อสร้างอะไรก็ตามประชาชนที่อยู่ในชุมชนก็จะมีศรัทธาแม้จะเป็นการบริจาคทรัพย์สิ่งของ หรือการลงแรงร่วมกัน ต่างก็มีความยินดีที่จะอุทิศสิ่งต่างๆ อย่างเต็มใจ และงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นมรดกท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าที่ต้องมีการเรียนรู้ และการสืบทอดเพื่อความคงอยู่ของวิถีชีวิตและชุมชน งานศิลปะอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน

เป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ และการสืบทอดงานศิลปะเหล่านั้นต่อไป ทั้งนี้เพราะงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และงานศิลปะพื้นบ้านอย่างอื่นล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งสิ้น

คุณค่าทางประวัติศาสตร์

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดด้านนี้ว่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพล คติความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานตอนล่างที่สืบทอดมาแต่อดีต แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ แสดงถึงวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมที่ชาวอีสานตอนล่างได้ประพฤติปฏิบัติมาแต่อดีต สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาของชาวอีสานตอนล่าง ดังที่ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539 : 8) กล่าวไว้ว่าวิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน หรือที่เรียกรวมๆ ว่า วัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ เช่น ความคิด ความเชื่อ ความนิยม กฎเกณฑ์ประเพณี และวัตถุสิ่งของที่ผลิตออกมา สอดคล้องกับที่ วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2536 : 70) กล่าวว่า ศิลปะพื้นบ้านมีคุณค่าและความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาของชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการดำเนินชีวิต ของท้องถิ่น สะท้อนถึงลักษณะทางวัฒนธรรมด้วย นอกจากนี้ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและเอกลักษณ์ของงานศิลปะเชิงช่างที่มีพระพุทธศาสนาเป็นจุดศูนย์กลาง กล่าวคือคนอีสานมีลักษณะของวิถีชีวิตที่เป็นคนมีศีลธรรม ให้ความเคารพ ศรัทธาต่อบุคคลที่มีความสำคัญในระดับต่างๆ ในชุมชน ตามคอง 14 มาตลอด เพราะ คอง 14 คือ สิ่งที่มาว่าสต้องปฏิบัติในระหว่างครอบครัว เรือนชาน ชาวบ้าน วัดวา ศาสนา (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542 : 152) ยิ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนาแล้วคนในสังคมยิ่งมีความเคารพ ยำเกรง และศรัทธามากขึ้น ดังนั้นการสร้างงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรที่มีผู้นำเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้วช่างยิ่งอุทิศฝีมือ แสดงออกซึ่งฝีมืออย่างเต็มที่ แม้ว่าจะไม่ได้รับค่าจ้างรางวัลก็ตาม ดังนี้แล้วจึงก่อให้เกิดการพัฒนาทางฝีมือและเกิดเป็นเอกลักษณ์ของฝีมือช่างท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นหลักฐานข้อมูลงานศิลปะเชิงช่างท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาความรู้ความสามารถเชิงช่างฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ได้สังเกตได้จากงานศิลปะแกะสลักไม้ที่เป็นส่วนประดับตกแต่งศาสนสถาน รวมไปถึงการแกะสลักต้นเทียนด้วยจะเห็นว่าช่างที่สร้างงานอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ล้วนได้รูปแบบทางศิลปะ เช่นลวดลาย ต่างๆ ล้วนได้มาจากการได้เห็นในวัดมาก่อนทั้งสิ้น และงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่พัฒนามาจากการสืบทอดและผสมผสานรูปแบบศิลปะระหว่างสกุลช่างจนมีเอกลักษณ์เฉพาะ

คุณค่าทางการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เป็นมรดกและมรดกทรัพย์ทางปัญญาของชุมชนที่ควรค่าแก่การศึกษา สืบทอด และดำรงรักษา เพราะว่าเป็นมรดกของท้องถิ่นที่มีคุณค่าดังนั้นจึงต้องควรอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เห็นได้ศึกษาสืบไป และกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการทำงาน และทักษะเชิงช่าง รวมถึงรูปแบบงานศิลปะเชิงช่างของช่างท้องถิ่นสามารถที่ศึกษาผ่านงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างได้ เพราะงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นงานศิลปะเชิงช่างของช่างพื้นบ้าน ที่แสดงออกถึงการสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ของช่างพื้นบ้าน เป็นหลักฐานบันทึกประวัติศาสตร์เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ วิถีชีวิตของสังคมแห่งพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับที่ Warren E. Robert (1975 :233 – 234 อ้างถึงใน เนื้ออ่อน ชรัททองเขียว, 2539 : 20 – 21) กล่าวไว้ว่า งานศิลปะพื้นบ้านเป็นงานช่างฝีมือที่มีรูปแบบของประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ มีกรรมวิธีการสร้างงาน และรูปแบบของงานที่มีการถ่ายทอดภายในครอบครัวและชุมชน และอาจมีการถ่ายทอดต่อกันไปในอีกถิ่นหนึ่ง ลักษณะการถ่ายทอดและรูปแบบกรรมวิธีได้ถูกแก้ไข ชัดเจนจนเป็นภูมิปัญญาที่บ่งบอกถึงความเฉลียวฉลาดของช่างระดับพื้นบ้าน (วิโรฒ ศรีสุโร, 2536:1 อ้างถึงใน สุทธิรักษ์ สาคกร, 2545: 179) และผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการให้การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรในภาคอีสานตอนล่าง เป็นหนทางหนึ่งที่จะสืบทอดงานศิลปะท้องถิ่น และดำรงรักษาศิลปะท้องถิ่นอันเป็นมรดกของชุมชนให้คงอยู่สืบไป สอดคล้องกับที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536 :51) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นการสร้างพื้นฐานที่ดีของตนเองและสังคม ผลสะท้อนตามมาก็คือการรู้คุณค่าในศิลปะวัฒนธรรมประจำชาติ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปะวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ อย่างต่อเนื่อง ให้สืบทอดต่อไปแก่เยาวชนลูกหลานอย่างไม่รู้จบสิ้น

1.3 สรุปผลการวิเคราะห์ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไป

เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันการศึกษา กับการอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเมื่อพิจารณาโดยรวมพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าคุณค่าสถาบันการศึกษา และหน่วยงานงานศิลปะ เช่นกรมศิลปากร หรือพิพิธภัณฑ์สถาน หรือหน่วยงานอื่นควรจะมึบทบาทในการในการส่งเสริมอนุรักษ์ เผยแพร่ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการทำกิจกรรมเช่นการจัดประกวดผลงานการแกะสลักไม้การจัดการสาธิตการสร้างสรรคศิลปะแกะสลักไม้ การจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้ในเรื่อง

การอนุรักษ์ เป็นต้น สอดคล้องกับที่ นवलละออ ทินานนท์ (2544:101)กล่าวว่า การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านควรเป็นบทบาทของคนหลายๆ ฝ่ายในสังคม เพราะวัฒนธรรมคือวิถีชีวิต ผู้ที่อยู่ในสังคมควรตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและวางแผนมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าที่บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างไว้ให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังเพิ่มเติมอีกว่า ในการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาควรถ่ายทอดความรู้เรื่องคุณค่าของศิลปะและสลักไม้ให้แก่ผู้เรียน เช่นควรจัดหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะและสลักไม้ไว้ในแผนการจัดการศึกษาให้ชัดเจน และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะและสลักไม้เข้าไปในรายวิชาที่เหมาะสมให้มากขึ้น สอดคล้องกับที่ สุทธิรักษ์ สาคร (2545:184)ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในงานวิจัยว่า สถาบันการศึกษาควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เด่นชัด และจัดเป็นรายวิชาเฉพาะ เช่นการนำเอาภูมิปัญญาในงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านบรรจุอยู่ในหลักสูตรของสถาบัน ส่วนบทบาทของเยาวชนในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและสลักไม้ผู้เชี่ยวชาญได้มีความคิดเห็นว่า เยาวชนควรได้ร่วมในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์เผยแพร่ งานศิลปะและสลักไม้ได้นั้นมีอยู่หลายวิธีการทั้งนี้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะดำเนินการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม นอกจากนี้ นवलละออ ทินานนท์ (2543 :96) ยังกล่าวไว้อีกว่า การอนุรักษ์และการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไปได้นั้นวิธีการส่งเสริมโดยระบบการศึกษาด้วยการนำเอาสิ่งที่เป็นศิลปะพื้นบ้านเข้ามามีบทบาทในหลักสูตรการเรียนการสอนในทุกระดับชั้นตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยเป็นการให้การสืบทอดด้านศิลปะหัตถกรรม โดยก้ามาข้างพื้นบ้านเข้ามาเป็นครูสอนในเรื่องนั้นๆ ซึ่งการนำเอาการส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านเข้ามาในระบบการศึกษานั้นก็ต้องดูความเหมาะสมของทรัพยากรท้องถิ่นนั้นๆ ที่เอื้ออำนวยให้ว่าสถาบันการศึกษาอยู่ในแหล่งทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบด้านใดก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ดังนั้นการให้การศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจในตัวตนและคุณค่าของศิลปะและสลักไม้ในหอไตรภาคีสานตอนล่างจึงเป็นเรื่องที่มีความเหมาะสมและสามารถจัดทำได้โดยสะดวกเพราะศิลปะและสลักไม้ในหอไตรเป็นแหล่งมรดกทางศิลปะวัฒนธรรมที่อยูในการรับรู้ของชุมชนมาช้านาน

ตอนที่ 2

2.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.1.1 สถานภาพของอาจารย์

จากผลการสำรวจสถานภาพของอาจารย์โปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เป็นเพศชายทั้งหมด โดยอายุอยู่ในช่วง 25 – 57 ปี มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 5 ปี การการศึกษาสำรวจพบว่าอายุของอาจารย์มีการกระจาย เช่นเดียวกับกับประสบการณ์ในการสอนที่มีตั้งแต่ ต่ำกว่า 5 ปี จนถึง 30 ปีขึ้นไป

จากการศึกษาวิจัยจะพบว่า อายุการทำงานของอาจารย์ส่วนใหญ่ยังน้อย มีประสบการณ์ในการสอนน้อย และวุฒิทางการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกรณีที่ในช่วง 3 – 4 ปีที่ผ่านมาเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทำให้รัฐบาลมีนโยบายลดกำลังคนในภาคราชการลง ข้าราชการครูที่เกษียณไปแล้วไม่ได้รับการจัดสรรค้ำอัตรากำลังคืน ทำให้บุคลากรที่มีประสบการณ์ลดปริมาณลงอย่างมาก ประกอบกับช่วงหลังจากที่วิทยาลัยครูได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นสถาบันราชภัฏเมื่อปี พ.ศ. 2538 และทำการเปิดสอนในหลายสาขาวิชามากขึ้น ทำให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสในการศึกษาวิชาการหลากหลายแขนงมากขึ้นตามความต้องการ ดังนั้นสถาบันราชภัฏจึงต้องมีการจัดหาบุคลากรด้านการสอนเข้ามาเพิ่มมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับที่ เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์ (2544 : 176 – 179 อ้างถึงใน สุทธิรักษ์ สาคร, 2545 : 171) ที่กล่าวว่า การที่วิทยาลัยครูเปลี่ยนชื่อมาเป็นสถาบันราชภัฏทำให้คนในท้องถิ่นมีความสนใจที่จะเพิ่มวิทยฐานะของตนมากขึ้น จึงต้องมีการเปิดรับคณาจารย์ใหม่เข้ามา จึงทำให้อายุและประสบการณ์ในการสอนของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏน้อยลง

อาจารย์ส่วนใหญ่เคยสร้างสรรค์งานศิลปะแกะสลักไม้ร้อยละ 75 ทั้งนี้คงเนื่องมาจากอาจารย์ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางด้านศิลปะ และเรียนศิลปะมาโดยตรงจึงเคยได้สร้างสรรค์งานศิลปะแกะสลักไม้จากการเรียน เพราะในการเรียนศิลปะในระดับอุดมศึกษาหลักสูตรโดยทั่วไปจะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับพื้นฐานของศิลปะทุกแขนง ส่วนอาจารย์ที่ไม่เคยสร้างงานศิลปะแกะสลักไม้เลยที่มีเพียงร้อยละ 25 นั้น สาเหตุอาจเนื่องมาจากอาจารย์กลุ่มนี้ไม่ได้ศึกษาทางศิลปะโดยตรง เช่น เรียนจบมาทางด้านการออกแบบ หรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น อาจารย์ในโปรแกรมวิชาศิลปกรรมส่วนใหญ่เคย และได้นำความรู้เรื่องศิลปะแกะสลักไม้ไปถ่ายทอดให้นักศึกษาคือร้อยละ 75 ทั้งนี้เพราะ งานศิลปะแกะสลักไม้เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ที่

โดดเด่นจึงเหมาะที่จะนำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา ทั้งด้านศิลปะพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นต้น และนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นจึงทำให้เกิดการรับรู้และมีความเข้าใจเร็วขึ้น (เจริญ โชติพันธ์, สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2547)

2.1.2 สถานภาพนักศึกษา

จากผลการสำรวจสภาพนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปกรรมระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 72.4 มีอายุอยู่ในช่วง 20 – 24 ปี ร้อยละ 79.3 และสาขาทางศิลปะที่มีความถนัดที่สุด คือจิตรกรรม ร้อยละ 71.5

นักศึกษาส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ในภาคอีสานตอนล่าง ร้อยละ 56 สอดคล้องกับสถานภาพของอาจารย์ผู้สอนในโปรแกรมวิชาศิลปกรรมที่ว่าเคยให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ในภาคอีสานตอนล่าง และนักศึกษาส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับคุณค่าและการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ด้วยวิธีการทัศนศึกษามากที่สุด ร้อยละ 26.7 ส่วนวิธีการที่นักศึกษาได้รับความรู้เรื่องศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรรองลงมาคือ การศึกษาจากเอกสาร ตำราต่างๆ ถึงร้อยละ 24.1 แสดงให้เห็นว่าหนังสือและเอกสารการสอนศิลปะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้บรรจุอยู่พอสมควร ส่วนการฟังบรรยายในชั้นเรียนเป็นวิธีการที่ที่นักศึกษาได้รับรู้เกี่ยวกับคุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ถึงร้อยละ 21.5 สอดคล้องกับที่เจริญ โชติพันธ์ (สัมภาษณ์ : 9 มีนาคม 2547) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า งานศิลปะแกะสลักไม้เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นจึงเหมาะที่จะนำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา ทั้งด้านศิลปะพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นต้น และนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นจึงทำให้เกิดการรับรู้และมีความเข้าใจเร็วขึ้น

2.2 ความคิดเห็นของครู อาจารย์ และนักศึกษา โปรแกรมวิชาศิลปกรรมสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง 4 ด้าน คือ คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางการศึกษา

คุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน

จากสรุปผลการวิจัยความคิดเห็นของครู อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับคุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน โดยรวมอาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก

(อาจารย์ $\bar{X} = 4.26$ และนักศึกษา $\bar{X} = 4.28$) โดยข้อที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก คือศิลปะงานแกะสลักไม้ด้วยทักษะงานศิลปะไทย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของอีสานตอนล่าง (อาจารย์ $\bar{X} = 3.83$ นักศึกษา $\bar{X} = 3.83$) สอดคล้องกับที่วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2536 : 67) ที่กล่าวว่างานศิลปะพื้นบ้านของท้องถิ่นต่างๆ ย่อมมีวิธีการสร้างสรรค์ และการเลือกใช้วัสดุให้เกิดความเหมาะสมกับการใช้สอย และคตินิยมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้เวลาในการสั่งสมประสบการณ์เพื่อพัฒนาจนเกิดเป็นรูปแบบที่เป็นประเพณีเฉพาะท้องถิ่นขึ้นมา ทำให้สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมานั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ต่างกัน งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นงานสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญา ช่างพื้นบ้านผู้สร้างสรรค์ต้องมีการเรียนรู้การฝึกฝน จนเกิดทักษะทางช่างที่ชำนาญ ดังที่ ประดับ ก้อนแก้ว (สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2547) กล่าวว่า ผู้ที่จะเป็นช่างที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้ได้นั้น ต้องมีความอดทน มีความมานะพยายาม ฝึกฝนในเบื้องต้นก็จะเป็นการฝึกจากการสังเกตและเลียนแบบงานที่มีอยู่ จนกระทั่งมีฝีมือที่สูงขึ้น จึงเริ่มการรู้จักประยุกต์ ดัดแปลงลวดลายให้มากขึ้น จนแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของตัวเอง หรือของกลุ่มช่าง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามความคิดเห็นของอาจารย์ในคุณค่าทางภูมิปัญญาแห่งชุมชน คือ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง เกิดจากภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน ผสานกับความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.75$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามความคิดเห็นของนักศึกษาในคุณค่าด้านนี้ คือ ความศรัทธาและร่วมใจของชาวบ้านและท้องถิ่น ที่มีต่อพระพุทธศาสนาเป็นพลังแห่งภูมิปัญญาชุมชน ที่รังสรรค์งานศิลปะท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าและเป็นมรดกชุมชน ($\bar{X} = 4.47$) ซึ่งความคิดเห็นทั้งสองดังกล่าวมีความสอดคล้องกันเป็นอย่างมาก กล่าวคืองานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นงานสร้างสรรค์เชิงภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่น ที่แสดงออกมาจากความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนา ดังเช่นที่ วิโรฒ ศรีสุโร (2538 : 2) กล่าวไว้ว่า เนื่องด้วยประโยชน์ประโยชน์ใช้สอยของหอไตร คือใช้เก็บพระไตรปิฎก คัมภีร์ต่างๆ จึงทรงคุณค่าในแง่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้รจนาไว้ในพุทธประวัติเล่ม 3 ว่า "หอไตรเป็นศาสนสถานทีสร้างเพื่อจุดมุ่งหมายทางศาสนา เปรียบเสมือนธรรมเจดีย์ คือเจดีย์ที่บรรจุคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และยังสอดคล้องกับที่ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539 : 12) ที่กล่าวว่า มูลเหตุของการสร้างสรรค์งานศิลปะพื้นบ้านอย่างหนึ่งคือ ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเชื่อ ค่านิยมที่เกี่ยวกับศาสนามักจะมีลักษณะพิเศษ ที่สร้างความเชื่อมั่นศรัทธา ให้ความอบอุ่นใจ และความภาคภูมิใจและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Box Moicah (1999 : บทคัดย่อ) ที่สรุปว่า สถาปัตยกรรมในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปัตยกรรมทางศาสนาล้วนได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ทั้งสิ้น ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาค

อีสานตอนล่าง เป็นงานสร้างสรรค์ทางภูมิปัญญา ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของช่างผู้สร้าง และตัวงานที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีอิทธิพลมาจากความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นมรดกที่มีคุณค่าของชุมชน

คุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน

จากสรุปผลการวิจัยความคิดเห็นของครู อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับคุณค่าต่อวิถีชีวิตและชุมชน โดยรวมอาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.20$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.31$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของอาจารย์คือ งานสร้างสรรค์ศิลปะในหอไตร สร้างความผูกพันแก่ชนท้องถิ่นและช่างพื้นบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนา มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) งานศิลปะพื้นบ้านที่สร้างสรรค์โดยช่างในท้องถิ่นใด ก็ย่อมแสดงออกถึงคติ ความเชื่อ คตินิยม ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ดังที่ ศุภชัย สิงหะบุศย์ (2541 : 132) กล่าวไว้ว่า งานศิลปกรรมย่อมมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนและสังคมที่งานศิลปะนั้นปรากฏอยู่ ในขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนและสังคมในแต่ละท้องถิ่น แต่ละช่วงเวลา ก็เป็นตัวกำหนดรูปแบบทางศิลปะ(Art Style) อันประกอบไปด้วยรูปแบบศิลปะ (Art form) เนื้อหาศิลปะ (Art Content) และกลวิธีศิลปะ (Art Technique) ด้วย ดังนั้นงานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างจึงเป็นงานศิลปะที่แสดงออกถึงความผูกพันของคนในท้องถิ่น และช่างพื้นบ้าน อีสานตอนล่างที่มีต่อพระพุทธศาสนา และยังสอดคล้องกับที่ ศุภชัย สิงหะบุศย์ (2541 : 132) กล่าวเพิ่มเติมไว้อีกว่า เหตุผลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสร้างวัตถุศิลปะทั้งหมดนั้น นักมานุษยวิทยา ได้ให้ความสำคัญกับเหตุผลการสร้างงานศิลปะ อันเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา ด้วยศาสนา หรือสถาบันทางศาสนานั้นมีองค์ประกอบที่สามารถกำหนดแนวชีวิตของมนุษย์ และวิถีทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อวิถีทัศน์ โลกทัศน์และค่านิยมของคนได้

นอกจากนี้งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรยังแสดงให้เห็นว่าเป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่ช่วยสร้างความผูกพันแก่วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างมาก ดังที่ ประดับ ก้อนแก้ว (สัมภาษณ์ 9 มีนาคม 2547) กล่าวว่า การสร้างสรรค์ถาวรวัตถุในวัดทุกอย่างช่วยเสริมสร้างความผูกพันของคนในท้องถิ่น เป็นสิ่งแสดงออกถึงความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ใครมีฝีมือทางช่างก็จะอุทิศแรงกายโดยไม่หวังค่าตอบแทน และก็จะทำอย่างสุดฝีมือ ส่วนคนอื่น ๆ ก็จะสละแรงงาน สละทรัพย์ตามอัธยาศัย เพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่เป็นการสนองความเชื่อ และความหวังเกี่ยวกับบุญกุศลอันพึงได้รับ ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2523 : 121)

ส่วนในข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของนักศึกษา คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้าน เป็นการจรรโลงใจของศาสนิกชน ($\bar{X} = 4.33$) สอดคล้อง

กับที่ (จุลทัศน์ พยาฆรานนท์, 2523 : 121) ศิลปะลักษณะของสถาปัตยกรรม มีคุณลักษณะอันแสดงออกด้านความงาม ของทรวดทรง สัดส่วน สีสัน การตกแต่งด้วยสิ่งม้วนทลายต่าง ๆ ซึ่งองค์ประกอบด้านความงามของสถาปัตยกรรมเช่นนี้ เป็นสิ่งเร้าให้คนเกิดความสะเทือนอารมณ์ ชักนำให้จิตเกิดความปรารถนาไปในทางความชื่นชม ยินดี ความหวัง และความสุข อันเป็นพื้นฐานของสภาวะจิตที่ดี การสร้างศิลปะแกะสลักไม้เพื่อตกแต่งหอไตรในวัด เป็นไปโดยวัตถุประสงค์ให้เป็นสิ่งเชิดชูส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพราะถือกันว่า วัด และสถาปัตยกรรมในวัดเป็นสิ่งแสดงออกซึ่งเกียรติแห่งชุมชน นับตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับวัดประจำราชธานี ดังนั้นศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร จึงเป็นความภาคภูมิใจของช่างและชาวบ้านในชุมชน เป็นสิ่งแสดงออกถึงเกียรติภูมิแห่งชุมชนได้

คุณค่าทางประวัติศาสตร์

จากสรุปผลการวิจัยความคิดเห็นของครู อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยรวมอาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.25$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.32$) โดยข้อที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน คือ การศึกษาประวัติศาสตร์งานศิลปะแกะสลักไม้เชิงคุณค่าและความสำคัญ เป็นวิถีทางของการทำนุบำรุงและการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาจารย์มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) ส่วนนักศึกษามีความคิดเห็นในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$)

งานศิลปะแกะสลักไม้ เป็นงานศิลปะพื้นบ้านด้านวัตถุที่มีการสร้างสรรค์ การถ่ายทอด และการสืบทอดมาเป็นเวลานานศิลปะแกะสลักไม้จึงเป็นหลักฐานที่ทรงคุณค่า สามารถใช้ศึกษาย่อยหลังถึงความเป็นมา และประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมถึงพัฒนาการทางศิลปะเชิงช่างของท้องถิ่นได้ งานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง มีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ของการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ไว้ให้คงอยู่นานเท่าที่จะเป็นไปได้ การที่ ทำนุ บำรุง สืบทอดและอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นไว้ให้ได้นั้น นักวิชาการด้านวัฒนธรรมได้ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า (นวลลออ ทิยานนท์, 2543 : 95) ควรทำให้คนในชาติเกิดความรัก เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นก่อน ดดยวิธีการที่จะทำให้คนในชาติเห็นในคุณค่าของศิลปะท้องถิ่นได้นั้นการให้การศึกษา โดยให้ผู้เรียนหรือชุมชนได้รู้ซึ่งถึงประวัติ ที่มาที่ไป ของตนเอง และงานศิลปะพื้นบ้านนั้นๆ ก่อน สอดคล้องกับที่ยศ สันตสมบัติ (2540 : 8 อ้างถึงใน สุทธิรักษ์ สาคร, 2545 : 92) กล่าวไว้ว่า การศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการทำความเข้าใจถึงพื้นฐานในเรื่องราวนั้นๆ หรือก่อนที่จะทำความเข้าใจ

เข้าใจ และศึกษาสังคมวัฒนธรรมได้วัฒนธรรมหนึ่งควรทำความเข้าใจถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของสังคมนั้นๆ ด้วย

ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ เติงคุณค่า และความสำคัญของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคีสถานตอนกลางจึงเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การรู้และเห็นคุณค่า และความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ อันจะส่งผลต่อการ ทำนุ บำรุง สืบทอดและอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาของช่างท้องถิ่นไว้ให้ได้สืบไป

คุณค่าทางการศึกษา

จากสรุปผลการวิจัยความคิดเห็นของครู อาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับคุณค่าทางการศึกษา โดยรวมอาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก (อาจารย์ $\bar{X} = 4.25$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.36$) โดยข้อที่มีความเห็นสอดคล้องกัน และมีค่าความคิดเห็นในระดับมาก คือ คุณค่างานศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร เป็นศิลปะสร้างสรรค์พื้นบ้านที่สามารถเข้าใจในกระบวนการคิดแก้ปัญหา และวิธีการทำงานด้วยทักษะเชิงช่างของปราชญ์พื้นบ้านมีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด (อาจารย์ $\bar{X} = 3.88$ นักศึกษา $\bar{X} = 4.05$)ซึ่งความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539 :12) กล่าวไว้ว่า ศิลปะพื้นบ้านเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของช่างชาวบ้าน ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาแต่ละท้องถิ่น เป็นงานที่สร้างด้วยมือของช่างท้องถิ่นใช้วัสดุและทรัพยากรในท้องถิ่นจึงมีลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงทักษะ และแบบอย่างเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป และวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2543 : 45) ยังได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า กระบวนการคิด การสร้างสรรค์ศิลปะพื้นบ้าน เป็นกระบวนการศึกษาในเรื่องภูมิปัญญาชุมชน โดยภูมิความรู้ที่แฝงอยู่ในงานศิลปะพื้นบ้าน จะช่วยให้มองเห็นความคิดที่ลึกซึ้งของกลุ่มชนที่เป็นผู้สร้างงาน ที่สามารถนำเอาความรู้ที่เป็นสหวิทยาการมาใช้ร่วมกันให้เกิดประโยชน์อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีชุมชนได้เป็นอย่างดี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของอาจารย์ คือสังคม ชุมชน และสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นควรจะมีมือในการศึกษาคุณค่าศิลปะงานแกะสลักไม้เพื่อการทำนุบำรุงรักษาและคงอยู่ของมรดกท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และข้อที่ว่า สถาบันการศึกษาควรจัดหลักสูตรการศึกษามรดกท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนให้สำนึกและช่วยกันสืบทอดศิลปะแกะสลักไม้เพื่อการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ มีระดับความคิดเห็นมากที่สุดเท่ากัน ($\bar{X} = 4.88$) ในความคิดเห็นนี้แสดงให้เห็นว่า การที่จะทำนุบำรุง และอนุรักษ์ให้ศิลปะพื้นบ้านคงอยู่ได้ต่อไปนั้นเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายควรร่วมมือกันอย่างจริงจัง ทั้งฝ่ายสถาบันการศึกษา สังคม และชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทอย่างแท้จริง สอดคล้องกับที่ (นवलลอ ทินานนท์, 2543 : 97) กล่าวไว้ว่า การที่จะอนุรักษ์ส่งเสริมงานศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นต้อง

อาศัยกลุ่มผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมหลายกลุ่ม คือ 1) กลุ่มเจ้าของวัฒนธรรม เช่น ศิลปิน หรือช่างท้องถิ่น และคนในชุมชน 2) กลุ่มผู้สนับสนุน เช่น หน่วยงานทางการศึกษา หรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านวัฒนธรรม วัด หรือหน่วยงานเอกชน และ 3) กลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดังนั้นการที่จะทำให้ศิลปะแกะสลักไม้ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าให้คงอยู่ต่อไปนั้น สังคม ชุมชน และสถาบันการศึกษาของท้องถิ่นควรจะร่วมมือในการศึกษาคุณค่า ศิลปะงานแกะสลักไม้อย่างจริงจังเพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งการให้ การศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านนั้นควรเป็น การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต ดังที่ เนื่ออ่อน ชรวทองเขียว (2539 : 45) ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งการศึกษานั้นไม่ว่าจะทำเพียง ช่วงหนึ่งช่วงใดของชีวิต แต่ควรเป็นทั้งตลอดชีวิต ทั้งในระบบการโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยการถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงนั้นคือการอบรมสั่งสอนในโรงเรียน หรือ สถานศึกษา ส่วนทางอ้อมคือการที่คนในสังคมได้เรียนรู้จากการสั่งสอนอบรมจากผู้ใหญ่ หรือเรียนรู้ โดยประสบการณ์ของตนเอง ดังนั้นการที่ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นมรดก ทางศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมานานคนในชุมชนจึงสามารถใช้เป็น แหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาด้านต่างๆ ได้ตลอดชีวิต และตลอดไปตราบไต่ที่คนในชุมชนยังเห็นคุณค่า และช่วยกันอนุรักษ์ไว้สืบไป

ส่วนประเด็นที่ว่า สถาบันการศึกษาควรจะจัดหลักสูตรการศึกษามรดกท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนให้สำนึกและช่วยกันสืบทอดศิลปะแกะสลักไม้เพื่อการศึกษาถึงประวัติศาสตร์และความภาคภูมิใจแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และควรทำอย่างจริงจัง และรีบเร่ง เพราะการศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริม และเสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้คงอยู่ สอดคล้องกับที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536 : 51) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นการสร้าง พื้นฐานที่ดีของตนเองและสังคม ผลสะท้อนตามมาก็คือการรู้คุณค่าในศิลปะวัฒนธรรมประจำชาติ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปะวัฒนธรรม ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ อย่างต่อเนื่อง ให้สืบทอดต่อไปแก่เยาวชนลูกหลานอย่างไม่รู้จบสิ้น การสร้างความเข้าใจอันดีต่อคุณค่าของงานศิลปะแขนงต่างๆ รวมถึงศิลปะพื้นบ้านด้วยความสำคัญต่ออนาคตของวงการศิลปะ ชุมชน สังคม จน ถึงประเทศชาติด้วย ทั้งนี้เพราะวิชาศิลปะเป็นวิชาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียน โดยพัฒนาการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พึงประสงค์ของวิชาศิลปะคือ พัฒนาการทางสุนทรียภาพ เพราะพัฒนาการทางสุนทรียภาพเป็นพัฒนาการในทางที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีจิตใจที่ละเอียดอ่อน มีรสนิยมที่ดี ดังคำอธิบายรายวิชาของวิชา สุนทรียภาพของชีวิต ในหลักสูตรปริญญาตรี ของสถาบันราชภัฏ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2542) ตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

สุนทรียภาพมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนารสนิยม เพื่อเสริมค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น ดังนั้น การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพได้อย่างต่อเนื่องนั้นวิธีการที่สำคัญคือ การพัฒนาการเรียนรู้อรรถค่าทางศิลปะ (สมชาย สนกก, 2537)

การให้การศึกษา และการเรียนรู้อรรถค่าทางศิลปะ หรือความชื่นชมศิลปะ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจ และพฤติกรรม เพราะเท่ากับเป็นการเสริมพัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพเพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นศิลปนิสัยที่ต้องได้รับการส่งเสริมในทุกระดับชั้น ความชื่นชมในศิลปะนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาและควรได้รับการส่งเสริมการสนทนอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการมอง การแยกแยะ การบรรยายในสิ่งที่เห็นและการได้รู้จักศิลปะว่ามีความสำคัญต่อเราอย่างไร สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนได้มีความใกล้ชิดกับศิลปะเพื่อที่จะได้สัมผัสความอิมเมจความชื่นชมศิลปะมีประโยชน์และมีผลในทางปฏิบัติต่อการศึกษาโดยตรง เมื่อบุคคลมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมแล้ว ก็สามารถที่จะกล่าวได้ว่า ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญในการที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของบุคคลนั้นให้มีค่าต่อสังคมได้ การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาโดยทั่วไปไม่ว่าระดับใดก็ตาม ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้ประกอบอาชีพในทางศิลปะ แต่เป็นการเรียนการสอนเพื่อการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพ สามารถนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ร่วมกับวิชาอื่นได้ (สงวน รอดบุญ, 2515) สามารถที่พัฒนาและธำรงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชนได้ แต่ก่อนที่จะสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้ได้ นั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้นักศึกษาได้เรียนรู้และเห็นคุณค่า ความสำคัญ ของศิลปะเสียก่อน ดังนั้นศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างจึงเป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาศิลปะ ทั้งในลักษณะของการศึกษาภูมิปัญญา กระบวนการคิด การทำงาน และการศึกษาเพื่อสร้างเจตคติ และความชื่นชม และความเข้าใจในศิลปะ เพราะเมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจในคุณค่าของศิลปะอย่างลึกซึ้งแล้ว ผลที่ตามมาคือเจตคติที่ดีต่องานศิลปกรรมต่างๆ รวมทั้งการเห็นคุณค่าในความเป็นมรดกที่มีคุณค่าเป็นภูมิปัญญาอันน่าหวงแหน เกิดความภาคภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมของชุมชน จนถึงชาติถึงแผ่นดิน ร่วมกันทำนุ บำรุงและรักษาต่อไป

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดของนักศึกษา คือสถาบันการศึกษาควรจัดการศึกษาศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร โดยร่วมมือกับปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด เผยแพร่สร้างสรรค์ และเป็นผู้นำในด้านศิลปะท้องถิ่นของชุมชน ($\bar{X} = 4.47$) ความคิดเห็นดังกล่าวแสดงว่า ในสังคมไทยเรายังให้ความสำคัญ ให้ความสำคัญเคารพศรัทธา แก่คนที่มีความรู้ ประสบการณ์ด้านต่างๆ อยู่ ในส่วนของศิลปะการแกะสลักไม้ผู้เชี่ยวชาญ หรือปราชญ์พื้นบ้านนับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง เพราะการสร้างสรรคศิลปะแกะ

สลักไม้เป็นงานที่ต้องอาศัยความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝน ปฏิบัติ และมีความเข้าใจในศิลปะไทยอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะสามารถสร้างหรือผูกลายได้อย่างถูกต้อง (กรมศิลปากร, 2542 :) และความคิดเห็นดังกล่าวยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2542 :) หมวดที่ 4 มาตราที่ 32 ได้กำหนดไว้ว่าในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละบริบท โดยในข้อ 3 ของมาตราดังกล่าวยังได้กล่าวเน้นในเรื่องความรู้เกี่ยวกับ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา โดยในการจัดการเรียนการสอนนั้นให้มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ารัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบต่างๆ ได้มองเห็นความสำคัญของปราชญ์ท้องถิ่นเป็นอย่างมากจึงได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาดังกล่าวออกมา ดังนั้นปราชญ์พื้นบ้าน ซึ่งเป็นผู้มีทักษะ ฝีมือเชิงช่าง และประสบการณ์ในการสร้างงานที่สั่งสมมายาวนานจึงเป็นประโยชน์ต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรเป็นอย่างดี

2.3 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ คุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง

จากสรุปผลการวิจัยความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของอาจารย์ และนักศึกษามีทิศทางที่สอดคล้องกัน เกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไป การศึกษาและแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

อาจารย์ที่สอนศิลปะควรเป็นผู้มีบทบาทในการศึกษาค้นคว้างานศิลปะพื้นบ้านอย่างจริงจังและลึกซึ้งเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านแขนงต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่อาจารย์ผู้สอนจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนได้มีจิตสำนึกร่วมกันในการเห็นคุณค่าและการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นด้านให้อยู่สืบไป และควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในบางรายวิชาให้ให้สอดคล้องและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้ด้วย และในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนบางโปรแกรมวิชาที่เกี่ยวข้องควรเพิ่ม

เนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะแขนงนี้เข้าไปด้วย นอกจากนี้บุคคลากรในท้องถิ่นทุกสาขาอาชีพ ควรจะต้องช่วยกันดูแลรักษาศิลปะท้องถิ่นอันทรงคุณค่าที่แสดงถึงภูมิปัญญาของช่างในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

สถาบันราชภัฏในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นควรมีบทบาทในฐานะเป็นแกนนำในการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากขึ้น ทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติจริง ในส่วนการเรียนการสอนควรเพิ่มเติมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้เข้าไปในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับศิลปะแกะสลักไม้ให้มากขึ้น ควรมีการจัดหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะแกะสลักไม้มาก อีกทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น ส่วนสภาพของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไปในปัจจุบันขาดความสนใจ และเข้าใจในคุณค่า ขาดการดูแลรักษาสภาพให้มีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศ ปลดปล่อยให้ปรักหักพังไปตามสภาพ อีกทั้งการสร้างสรรคงานศิลปะแขนงนี้ทั้งในเชิงธุรกิจ และในการทำเพื่อตกแต่งศาสนสถานก็มีน้อยมาก ควรพยายามสร้างกระแสแนวความคิดแบบใหม่เข้ามาร่วมคือ เรื่องของธุรกิจควรมีการสร้างอาชีพด้านแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิงประยุกต์จากศาสนาไปสู่วิถีชีวิตประจำวันด้านต่างๆ ให้กว้างขึ้น และควรเปิดโลกทัศน์ของช่างพื้นบ้านให้ได้มีโอกาสเห็นงานเห็นงานศิลปะแกะสลักไม้จากแหล่งอื่นๆ บ้างเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาฝีมือเชิงช่าง และควรจัดหาช่างพื้นบ้านที่มีฝีมือจัดทำแบบจำลองลายจำหลักไม้บางลวดลายที่กำลังจะหมดสภาพและสูญหายไปไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง หรือไม้ก็เก็บลวดลายที่หลุดร่วงลงมาไว้ในพิพิธภัณฑ์ แล้วนำลายจำลองมาตกแต่งแทน ควรมีวิธีการส่งเสริมให้ศิลปะแกะสลักไม้เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่นการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ศิลปะแกะสลักไม้เป็นอาชีพของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดหาช่างพื้นบ้านที่ชำนาญมาฝึกสอนศิลปะแกะสลักไม้ให้แก่ผู้สนใจ ฝึกฝนให้แก่เยาวชน รวมทั้งการจัดนิทรรศการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชน และจัดตั้งชมรม หรือกลุ่มคนที่มีความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะอนุรักษ์ศิลปะแกะสลักไม้ไว้ได้

ศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านทางวัตถุประเภทหนึ่ง เพราะเป็นงานศิลปกรรมที่ปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมที่เกิดจากองค์ประกอบทางทัศนธาตุที่ปรากฏออกมาโดยการสร้างสรรค์ของช่าง และศิลปินท้องถิ่นภาคอีสานตอนล่าง เป็นสิ่งที่แสดงแก่นและรากเหง้า รวมถึงวิถีชุมชนของชาวอีสานตอนล่างที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระ

พุทธศาสนา และบ่งบอกถึงภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ และประยุกต์ ปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และประโยชน์ในการใช้สอยได้อย่างกลมกลืนและงดงามยิ่ง แต่จากสภาพปัจจุบันงานศิลปกรรมพื้นบ้านอันทรงคุณค่านี้กำลังถูกละเลยขาดการเอาใจใส่ดูแลรักษา จนถึงกับทำลายและรื้อถอนไปก็มี ดังนั้นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับงานศิลปกรรมพื้นบ้านในขณะนี้ได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งด้อยค่าต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก จนทำให้หมดความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมตนเอง

วัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่คนในท้องถิ่นยึดถือประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา ในแต่ละภูมิภาคต่างก็มีวัฒนธรรมเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิด แสดงถึงการแก้ปัญหาและค่านิยมต่างๆ ของแต่ละชุมชนและภูมิภาคนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นนับว่ามีความจำเป็นและความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากการพัฒนาประเทศที่ไร้ทิศทางปราศจากการศึกษาและทำความเข้าใจในรากฐาน และความเป็นมาของวัฒนธรรมพื้นบ้านเฉพาะถิ่นเป็นมูลฐานแล้ว การพัฒนาก็จะไร้ทิศทางทำให้คนในท้องถิ่นและประเทศชาติตกเป็นทาสทางวัฒนธรรมภายนอกได้อย่างง่ายดาย และปราศจากความภาคภูมิใจในการก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างสง่างาม

จากผลการวิจัย การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา และโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี สะท้อนให้เห็นว่า ทั้งผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษา ต่างก็มีความคิดเห็นในทางที่ติดต่อกันศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันนี้ หลายๆ ฝ่ายมองว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงว่า เยาวชนและคนในชาติกำลังหลงทาง และหลงลืมความเป็นตัวของตัวเอง มีการรับและบริโภควัฒนธรรมจากภายนอกมาก จนอาจจะทำให้เกิดการกลืนกินทางวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ จนสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยไปได้ การที่จะทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ศิลปกรรมพื้นบ้านไว้ นั้นจำเป็นต้องปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านอย่างถูกต้องและลึกซึ้งจึงจะเกิดผลของการเห็นคุณค่า และเกิดการหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นได้ วิธีการที่จะสามารถส่งผลในระยะยาวได้อย่างตรงประเด็นและเกิดผลอย่างต่อเนื่องนั้นคือการให้การศึกษาค้นคว้าความรู้ความเข้าใจ ปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านอย่างถูกต้อง แต่จากผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของเยาวชนรุ่นใหม่ในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านของไทยเราพบว่าเยาวชน และประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความ

สำคัญ และขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปกรรมพื้นบ้าน รวมทั้งค่านิยมจากสังคมตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามากเกินไป และจากการวิจัยของ เทียนชัย ตั้งพรประเสริฐ (2531:บทคัดย่อ) พบว่านักศึกษาซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไปนั้นยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปกรรมไทยอย่างลึกซึ้ง จึงกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

จากสภาพดังกล่าวรัฐบาลได้มองเห็นความจำเป็นและความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 - 2544) ได้กำหนดแผนการจัดการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมไว้ว่า ให้สังคมไทยในอนาคตพึงอนุรักษ์ และพัฒนาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมไทย ให้เป็นกระแสวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของโลก นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 4 มาตราที่ 3 ยังได้กำหนดไว้ว่าในการจัดการศึกษายุคใหม่ให้เป็นการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นในเรื่อง ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้มากขึ้น และให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคม และท้องถิ่นให้มากขึ้น

ส่วนในต่างประเทศก็ได้เกิดกระแสการนำเอาศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งเกิดแนวคิดในการอนุรักษ์ให้คงอยู่เช่นเดิม เช่นจากการวิจัยของ Luise (1982 :บทคัดย่อ) เรื่อง Folk art Study in Higher Education in North America ที่ชี้ให้เห็นว่าเริ่มมีการให้ความสนใจอย่างจริงจังในการนำเอาศิลปะพื้นบ้านมาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนศิลปะ ที่นักเรียนมีส่วนร่วมและส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น Goranson (1982 : บทคัดย่อ) ก็ได้ทำการศึกษาเพื่อนำเนื้อหาทางศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบรูปแบบการศึกษาเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นและการดำรงรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกของชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานต่างๆ เริ่มหันมาให้ความสนใจในการศึกษาหาคุณค่า และการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านเพิ่มมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะการอนุรักษ์ดังกล่าวนั้นเป็นเรื่องที่ทุกคนในชาติต้องร่วมมือกันจึงจะเกิดผลอย่างเต็มที่ ส่วนแนวทางในการอนุรักษ์นั้นก็ยังมีอยู่หลายแนวทาง เช่นการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมตัวอย่างต่างๆ รวมถึงการวิเคราะห์งานศิลปะพื้นบ้าน (อภัย นาคคง ;อ้างถึงใน เนื้ออ่อน ขรรค์ทองเขียว, 2539 : 45)

สถาบันราชภัฏอุบลราชธานีเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งบทบาทในการจัดการศึกษา และการร่วมมือกับชุมชนเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาตลอด ในส่วนของจัดการศึกษานั้นจะเห็นได้ว่านักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา และศิลปกรรม เป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจงานศิลปกรรมพื้นบ้าน อีกทั้งยังต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจของตนเองเพื่อออกไปทำหน้าที่อบรมสั่งสอนบุคคลอื่นต่อไป ซึ่งจากบริบทดังกล่าวนี้เองที่น่าจะนำประโยชน์จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง มาใช้ประโยชน์เป็นฐานข้อมูลของการวางแผนการจัดการศึกษา ทั้งด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถาบันราชภัฏต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันราชภัฏ

1. ควรมีนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และวัฒนธรรมพื้นบ้าน รวมถึงการส่งเสริมทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และของชาติให้ชัดเจน
2. ควรนำความรู้เรื่องศิลปะแกะสลักไม้ และศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร บรรจุในเนื้อหาของเอกสารหรือตำราในทุกระดับ
3. ส่งเสริมครู อาจารย์ที่สอนศิลปะ หรือผู้ที่สนใจเพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาตนเองให้มากขึ้น
4. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ และส่งเสริมงานศิลปะแกะสลักไม้ และพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ
5. จัดตั้งกองทุน และสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาวิจัยด้านศิลปะ และวัฒนธรรมพื้นบ้านให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์

1. ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน อาจารย์ควรมีการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ และปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดความรู้แก่นักศึกษาเพื่อรับความรู้และประสบการณ์ตรง

2. อาจารย์ควรมีการศึกษา วิจัย เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง จะทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักศึกษาได้อย่างถูกต้อง

3. อาจารย์ควรมีการศึกษา วิจัย เกี่ยวกับความรู้เรื่องศิลปะพื้นบ้านกับนักศึกษาทุกชั้นปีเพื่อให้สามารถวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

4. อาจารย์ควรเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านให้สูงขึ้น

3. ข้อเสนอแนะสำหรับนักศึกษา

1. นักศึกษาควรศึกษา และทำความเข้าใจในศิลปะแกะสลักไม้ และศิลปะพื้นบ้านอย่างอื่นที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ และเป็นองค์ความรู้ที่จะสามารถนำมาพัฒนาวิชาชีพทางศิลปะได้

2. นักศึกษาควรให้ความสำคัญ และร่วมมือ กับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงควรเป็นผู้มีบทบาทในฐานะคนในท้องถิ่นในการสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตร และศิลปะพื้นบ้านทั่วไปให้แก่ชุมชน

4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา วิจัยความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรกับกลุ่มประชากรอื่น

2. ควรมีการศึกษา วิจัย ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะแกะสลักไม้ทั่วไปกับนักศึกษา และประชากรกลุ่มอื่นๆ อีก

3. ควรมีการศึกษา วิจัย ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน และศิลปกรรมแขนงอื่นๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย